

Socca

Pääkaupunkiseudunsosiaalialan osaamiskeskus

Aikuisväestön hyvinvoinnin mittari, sosiaalityön ydinprosessi ja hyvinvoinnin dynamiikka

Petteri Paasio

FL, tutkija

Petteri Paasio, 15.3.2018 Jyväskylä

Sisältö

OSA I

Hyvinvoinnin dynamiikka ja
sosiaalityön prosessi

OSA II

Aikuisväestön hyvinvoinnin mittari

Petteri Paasio, 15.3.2017 Jyväskylä

2

OSA I Hyvinvoinnin dynamiikka ja sosiaalityön prosessi

1. Lähtökohta

Kun keskustellaan, jostain menetelmästä tai instrumentista (aikuisväestön hyvinvointimittari) tai kehittämishankkeesta YDIN asia on ymmärtää, kuinka se liittyy kahteen kokonaisuuteen

- sosiaalityön ydinprosessiin
- ihmisen hyvinvoinnin kehittymisen dynamiikkaan (riippumatta interventioista)

Antti Särkelä on sanonut saman idean viisaasti: ”Älkää tehkö asiakkaille omia teorioita”

2. Hyvinvoinnin dynamiikka

Eli pitää ymmärtää universaalia, kaikille yhteistä hyvinvoinnin dynamiikka voidakseen toimia ammatillisesti pätevästi erityisesti niiden ihmisten kanssa, joiden hyvinvointi on vakavasti tai pitkäaikaisesti vaarantunut (eli kun hyvinvointidynamiikan toiminnassa on häiriöitä)

Karkeasti aikuisväestön hyvinvointiongelmat voi jakaa kahteen ryhmään:

- akuutit kriisit
- elämänkaaren vaiheisiin liittyvät hitaasti kehittyvät ongelmat

2. Hyvinvoinnin dynamiikka

- **Akuuteissa kriiseissä** on kysymys äkillisestä muutoksesta toimintaympäristössä, usein jonkin tärkeän asian menettämisestä.
- **Elämänkaaren vaiheisiin liittyvät hitaammin kehittyvät ongelmat** liittyvät siihen raudanlujaan lainalaisuuteen, että aikuisen ihmisen elämä elämänkaaren eri vaiheissa edellyttää kykyä käsitellä **muutosta**.
  - Ongelmat syntyvät yleensä siitä, että näköpiirissä oleva muutos aikaansaa ahdistusta tai pelkoa tai muuta sekoilua.
  - Tai sitten ihminen jää menneen menestyksen vangiksi eikä uudessa tilanteessa enää pärjää vanhoilla eväillä.

2. Hyvinvoinnin dynamiikka

Mielenkiintoista on, että molemmissa tilanteissa näyttäisi toimivan **sama hyvinvoinnin dynamiikka**

- kun olen menettänyt jotain arvokasta, ainoa tapa selvitä tästä menetyksestä, on suremisen ohella, tarkastella niitä arvokkaita asioita, jotka kuitenkin edelleen rakentavat merkitystä elämässä
- elämänkaaren erivaiheissa ihminen joutuu tekemään täsmälleen saman asian moneen otteeseen. Tyypillisiä esimerkkejä ovat suhteet lapsiin eri ikäisinä, suhde työelämään ja muuhun elämään jne.

2. Hyvinvoinnin dynamiikka

Jokaisen ihmisen elämänkaaren eri vaiheessa kohtaaman hyvinvoinnin dynamiikan eli kyvyn edistää omaa hyvinvointiaan voi tiivistää kaavaan

$HD = (\text{Kyky luopua} * \text{Kyky löytää uusia merkityksiä elämään})$

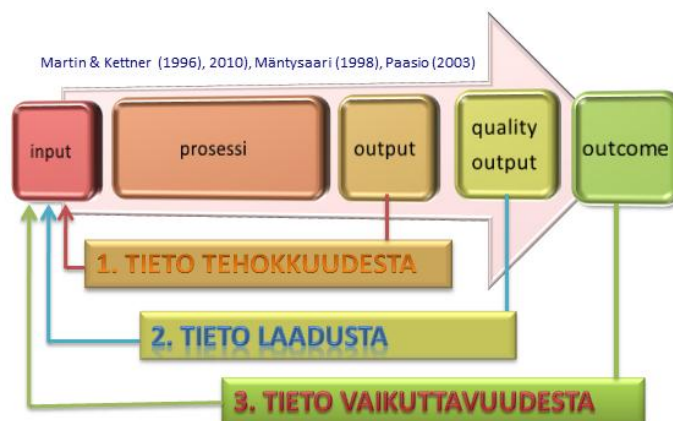
Ja koska kyseessä on tulo, tulos on 0 jos jompikumpi yhtälön tekijä on 0.

Nyt asian ydin on, että TÄMÄ edellyttää AINA oman elämäntilanteen KOKONAISUUDEN haltuun ottamista.

JA TÄMÄ taas onnistuu helpoiten, jos asiaan on jokin apuväline.

Tämä on juuri aikuisväestön hyvinvointimittarin yksi tarkoitus.

3. Sosiaalityön prosessi: käsitteelliset välineet

3. Sosiaalityön prosessi

- Suurin virhe on ajatella, että olisi yksi ja sama sosiaalityön prosessi ja kaikki, mitä sosiaalityöntekijät tekevät, kuuluisi siihen
- Sosiaalityöntekijöillä voi olla rooli hyvin erilaisissa prosesseissa
- Tärkeintä on ymmärtää, miten nämä eri prosessit tunnistetaan
- Ja ne voi tunnistaa pääasiassa kolmen eri asian suhteen kautta (ei siis kuvailemalla itse prosessia, omia tekemisiään)
  - Asiakkaiden erilaiset elämäntilanteet
  - Erilaiset outputit eli mitä asiakkaat saavat
  - Erilaiset outcomit eli miten asiakkaan hyvinvointi muuttuu (vaikuttavuus)

3. Sosiaalityön ydinprosessi

Miten sitten tunnistan sosiaalityön ydinprosessin?

Vastaus on yksinkertainen: mitkä eri prosesseista lepäävät tiedepohjaisen osaamisen varassa

Ne, jotka auttavat ihmisiä, joiden hyvinvointi on vakavasti tai pitkäaikaisesti vaarantunut.

Juuri tähän ryhmään viitataan SHL 8 §

Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (joka on tietysti täysin epäonnistunut juridistekninen ilmaisu)

3. Sosiaalityön ydinprosessi

Sosiaalityön ydinprosessissa on klassisesti pidetty vastaavaa toimintaa sen TÄRKEIMPÄNÄ VAIHEENA: *assessment*, tilanearvio.

- Idea on yksinkertainen: jos tämä *assessment* on universaalista keskeinen osa hyvinvoinnin dynamiikkaa, on se sitä erityisesti niiden henkilöiden osalta, joiden hyvinvointi on vakavasti tai pitkäaikaisesti vaarantunut.
- Ja tässä kohderyhmässä on tyypillistä, että keskeinen osa itse ongelmaa, on henkilön tai perheen olennaisesti **vääristynyt tai yksipuolinen kuva** siitä, mikä heidän kokonaistilanteensa on. Jos tilannekuva olisi tarkka, ongelma olisi kyetty jo ratkaisemaan.

3. Sosiaalityön ydinprosessi

Joka epäilee edellistä säännönmukaisuutta
 voi miettiä mitä tahansa
 työyhteisöongelmaa: niiden kirjo on laaja
 mutta niissä on AINA keskeisenä
 elementtinä hyvin vinoutuneet tai
 yksipuoliset näkemykset siitä,
 mikä itse asiassa on työyhteisön tilanne.

4. Miksi sosiaalityötä opiskellaan yliopistossa ja mitä tarkoittaa tiedepohjainen auttamisammatti?

Kaiken muun ohella, yksittäinen sosiaalityön **asiakasprosessi** noudattaa **tieteellisen tutkimuksen logiikkaa**

- a) Ensin kerätään mahdollisimman luotettavia havaintoja, joiden perusteella pyritään luomaan hypoteesi siitä, mikä on tilanne ja ongelma, ja miten se voitaisiin ratkaista.
- b) Sitten tehdään mitä ikinä keksitäänkin, ongelman ratkaisemiseksi ja viimekädessä hypoteesin testaamiseksi
- c) Lopuksi pyritään keräämään mahdollisimman tarkkoja ja luotettavia havaintoja siitä, ratkesiko ongelma tai oliko hypoteesi virheellinen

4. Miksi sosiaalityötä opiskellaan yliopistossa ja mitä tarkoittaa tiedepohjainen auttamisammatti?

Kohta a) on yhtä kuin *assessment* eli tilannearviointi

Kohta c) on yhtä kuin vaikuttavuuden arviointi

1 päivänä huhtikuuta 2015 voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki lähtee täysin samasta ajatuksesta koska siinä sosiaalityö MÄÄRITELLÄÄN toimintana, jossa vaikuttavuutta seurataan

Vastaavasti 1.3.2016 voimaantullut Lakisosiaalihuollon ammattihenkilöistä määrittelee sosiaalityön erityiseksi **VELVOLLISUUDEKSI** vaikuttavuuden arvioinnin (9 §)

5. Johtopäätös

Sosiaalityötä voi kehittää mitä erilaisimmista näkökulmista, mutta jos haluat keskittyä ydinprosessiin ja ydinosaamiseen

- KESKITY PALVELUTARPEEN ARVIOINTIIN (ja sen ydinosaan eli tilannearviointiin) ja VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTIIN (eli asiakkaiden hyvinvoinnin muutoksen seurantaan luotettavasti ja vertailukelpoisesti ELI toistettuun tilannearviointiin).
- Tätä ei voi toteuttaa vain luontaisesti asiakkaan kanssa jutustelemalla vaan siihen tarvitaan (niin asiakkaalle itselleen kuin työntekijälle) työvälineitä.
- **Aikuisväestön hyvinvoinnin mittari** on JUURI tällainen mittari. Siis sosiaalityön ydinprosessi on väistämättä hakoteillä ja sattumanvaraista ellei sitä tai vastaavaa käytetä.

OSA II Aikuisväestön hyvinvointimittari

1. Minkä asian ääressä olemme juuri nyt aikuissosiaalityössä?

Kuten edellä sanotusta toivottavasti kävi ilmi, suurin haaste on sosiaalityön ydinprosessin haltuunotto

Ja tämä ei ole olennaisesti mittari tai mittarin valinta kysymys (En ole koskaan nähnyt niin paljon turhaa hössötystä mittareista kuin nykyisin Suomessa)

Mutta kun tietää, mitä on tekemässä ja minkälaisiin ihmisten elämäntilanteisiin yritetään apua tarjota, hyvä mittari voi olla erinomainen APUVÄLINE

2. Mittaamisesta ja mittareista

- Mittaaminen on AINA mahdollisimman luotettavien HAVAINTOJEN tekemistä todellisuudesta, siten että havainto asettuu jollekin skaalalle, jonka seurauksena eri havainnot tulevat toisiinsa nähden vertailukelpoisiksi
- Pelkästään lukuarvon antaminen jollekin asialle, on harvoin mittaamista
  - ”asiakas x kuuluu kiireellisyysluokkaan 4”
  - ”olen iloinen asteikolla 1-5 arvon 4 verran”
 Tämä LUOKITTELEMISTA
- Yhteiskuntatieteilijöiden on vaikea usein nähdä tätä eroa koska olemme tottuneet kyselemään MIELIPITEITÄ tietyllä skaalalla.
- Vaikuttavuudella EI OLE kuitenkaan MITÄÄN TEKEMISTÄ mielipiteen kanssa vaan se koskee havaintoja käyttäytymisestä, toiminnasta tai muista omaan tai läheisen elämään liittyvistä tosiasioista

2. Mittaamisesta ja mittareista

Mittaamisessa on aina kysymys kolmesta samanaikaisesta asiasta:

1. Tuotetaan luotettavia havaintoja todellisuudesta
2. Joiden perusteella tunnistetaan todellisuuteen kuuluva asia tai ilmiö
3. Ja havaintojen perustella kyetään lausumaan jotain sen ominaisuuksista (määrästä tai laadusta)

2. Mittaamisesta ja mittareista

Käytännön kokemus on osoittanut, onnistunut mittarin käyttöönotto on helppo havaita:

**KYKENEEKÖ TYÖNTEKIJÄ KERTOMAAN
ASIAKKAALLE, MIKSI HÄN TÄLLAISIA
PAPEREITA TÄYTTELEE JA MIKÄ HYÖTY
NIISTÄ ON JUURI HANELLE**

Vai tuotammeko vain lisää lomakkeita ihmisille, jotka niitä jo muutenkin aivan liikaa täyttelevät

3. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari

- Sen yksinkertainen idea on, että sitä voi jokainen ihminen käyttää kun haluaa tarkastella oman hyvinvointinsa kokonaisuuden rakennetta (tarkoitus saada nettiin).
- Samalla se toimii myös aikuissosiaalityössä sosiaalityön ydinalueen eli palvelutarpeen arviointiin liittyvän tilannearvion kehikkona ja mittarina ja vaikuttavuuden arvioinnin välineenä (koska kaikki vaikuttavuutta koskeva tieto on tietoa asiakkaan hyvinvoinnin muutoksesta ja se syntyy toistetussa tilannearvioinnissa)

3. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari

Miksi ja mihin mittaamista tarvitaan sosiaalityössä

Perustava vastaus:

Jos meinaa olla edistämässä ihmisen, perheen jne. hyvinvointia tietoon perustuen, olisi hyvä tietää jotain luotettavaa tämän hyvinvoinnin rakenteesta, dynamiikasta, määrästä ja luonteesta

3. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari

Vaikuttavuuden seuranta ja arviointi ei ole mahdollista ilman luotettavia havaintoja ihmisen tai perheen hyvinvoinnin muutoksesta.

Vakavissa tai pitkittyneissä hyvinvoinnin ongelmissa kaiken perusta on palvelutarpeen arvioinnin (SHL 36 § ja 37 §) osana tehtävä tilannearviointi

Tilannearviointi sosiaalityössä

Tilannearviokokonaisuuden osana palvelutarpeenarviointia tulisi sisältää seuraavat osat

Jäsentyneet havainnot:
a) mikä on ongelma
b) miten vakava se on
c) miten se häiritsee asiakkaan hyvinvointia
d) mikä on kokonaistilanne huomioiden myös voimavarat ja käyttämättömät potentiaaliset voimavarat

Kuvaus ongelman syynyn historiasta, esiintyvyydestä, vakavuuden muutoksesta, kuinka se on vaikuttanut elämää ja kuinka sitä on aikaisemmin yritetty hoitaa

Hypoteesi siitä, mistä on kysymys ja mitä asialle voi tehdä

Eri palveluiden ja muiden toimenpiteiden mahdollisuuksien puntarointi hyvinvoinnin edistämiseksi

Intervention tavoitteet, suunnitelma niiden saavuttamiseksi ja sopimus koska ja miten niiden saavuttamista ja intervention tuloksellisuutta (eli vaikuttavuutta, eli hyvinvoinnin muutosta) seuraavaksi arvioidaan

Esimerkiksi perheen ongelmanratkaisukyky on kestävästi hyvinvointia (tai pahoinvointia) tuottava ilmiö.

Kuka kuvittelee selvittävänsä perheen ongelmanratkaisukykyyn luontaisen jutustelun menetelmällä?

3. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari

- Aikuisten hyvinvointimittarissa on 4 keskeistä rakennetta ja ominaisuutta, joiden innovatiivisuus lisääntyy askel askeleelta
- Jokainen askel nojaa myös käsitykseen hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin tai kärsimyksen rakentumisen luonteesta, vaikka itse mittari ei perustu mihinkään spesifiin hyvinvointiteoriaan

2. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari, rakenne 1

Hyvinvointia tarkastellaan 9 kokonaisuuden kautta. Ne ovat elämän alueita tai toimintakenttiä, joilla hyvinvointi rakentuu

2. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari, rakenne 2

Jokainen ulottuvuus muodostuu 2-4 muuttujasta eli kysymyksestä (paitsi Kriisit vain yhdestä: kontrollimuuttuja)

Työ, osaaminen ja toimeentulo

- työllisyystilanne
- taloudellinen tilanne
- oppiminen
- kielitaito

Perhe ja läheiset

- parisuhde
- suhteet lapsiin
- perhe-elämän toimivuus
- ystävät

Elämän orientaatio

- suhtautuminen tulevaisuuteen
- ilonaiheet/huumori
- käsitys omasta itsestä
- muiden suhtautuminen itseensä

Asuin- ja toimintaympäristö

- asumistilanne
- asumisympäristö
- mahdollisuus liikkua paikasta toiseen
- asuinalueen palvelujen saatavuus

2. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari, rakenne 2

Jokainen ulottuvuus muodostuu 2-4 muuttujasta eli kysymyksestä (paitsi Kriisit vain yhdestä: kontrollimuuttuja)

Osallisuus

- yhteisöön tai ryhmään kuuluminen
- yksinäisyys
- toiminta ongelmatilanteissa

Koettu terveydentila

- fyysinen terveys
- psyykinen terveys
- päihteet

Arki ja vapaa-aika

- arjen sujuminen
- vapaa-aika

Palvelujärjestelmän käyttö

- riittävä informaatio palveluista
- tukevatko palvelut hyvinvointia

Kriisit

- onko ajankohtainen hyvinvoinnin vaarantava kriisi

2. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari, rakenne 3

Jokaisen muuttujan skaalat on määritelty. Eli EI kysytä tyytyväisyyttä tai mielipidettä asteikolla 1-5 vaan kunkin muuttajan kukin arvo on määritelty niin että se tuottaa suurin piirtein samanlaisen havainnon eri vastaajien omasta elämästä. Esimerkki:

Onko sinulla perhettä ja millainen on perhe-elämän toimivuus?

1. Perheemme on meidän kaikkien hyvinvoinnin keskeinen kulmakivi ja saan mielihyvää perheeni kanssa toimimisesta
2. Perheeni on minulle melko tärkeä
3. Minulla ei ole perhettä tai sen merkitys ei ole minulle erityisen tärkeää
4. Perheessäni on vakavia pitkäaikaisia ongelmia tai ilmapiiri on hyvin huono
5. Elän perhehelvetissä

2. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari, rakenne 4

Mittarin tärkein innovaatio liittyy muuttujien skaaloihin

- Tarkoitus ei ole laskea hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin pisteitä
- Tarkoitus on tunnistaa hyvinvoinnin rakentumisen, ei rakentumisen ja pahoinvoinnin rakentumisen ulottuvuudet ja muuttujat
- Jos henkilöllä ei ole työtä, tai ei ole lapsia tai ei ole parisuhdetta, ei tämä tässä mittarissa tarkoita mitään muuta, kuin että näillä toiminnan kentillä potentiaalinen hyvinvointi jää rakentumatta
- Samalla se kuitenkin tarkoittaa myös, että jää pois potentiaalinen pahoinvointi ja kärsimys, joka voi liittyä parisuhteeseen tai suhteeseen omiin lapsiin
- Jokaisen muuttujan arvon vaihtoehdot (riippumatta tosiasiallisten vaihtoehtojen lukumäärästä) ovat +1, 0 tai -1. Ja nolla tarkoittaa, että tällä alueella ei synny hyvinvointia eikä pahoinvointia
- Ulottuvuudet saavat vastaavan +1 — -1 vaihteluvälin arvon yksinkertaisesti laskemalla kyseisen ulottuvuuden muuttujista keskiarvo

2. Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyönä tehty aikuisväestön hyvinvointimittari, esimerkki

On mahdollista, että mittarilla voi olla merkittävä panos hyvinvointipolitiikan ja sosiaalityön käytäntöjen muutokseen
 kts. Päivi Rissasen väitöskirja *Toivoton tapaus?* (2015)

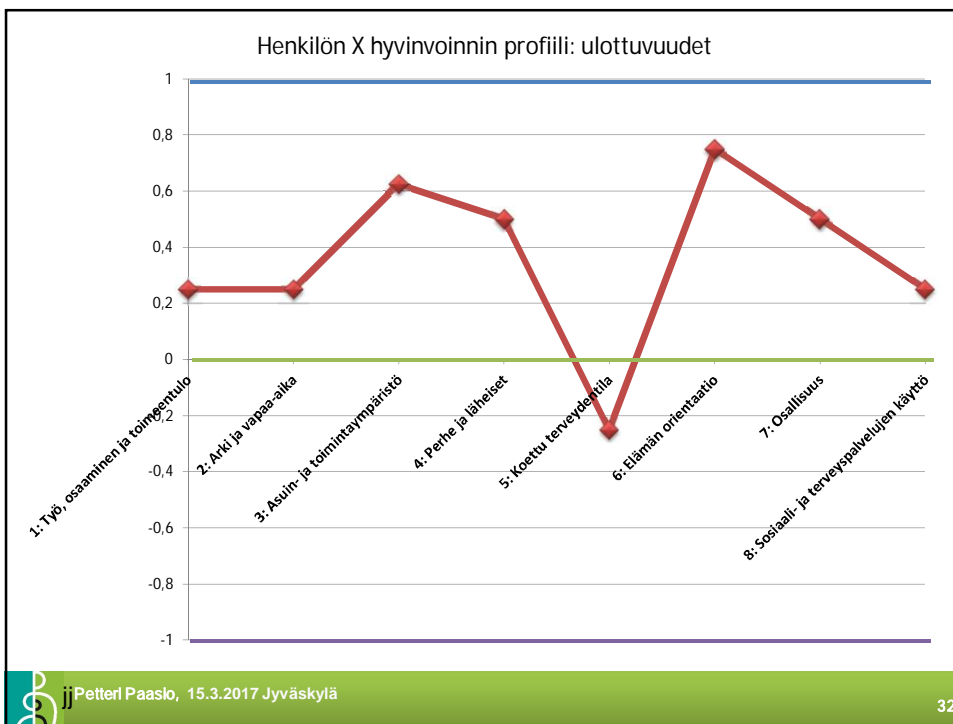
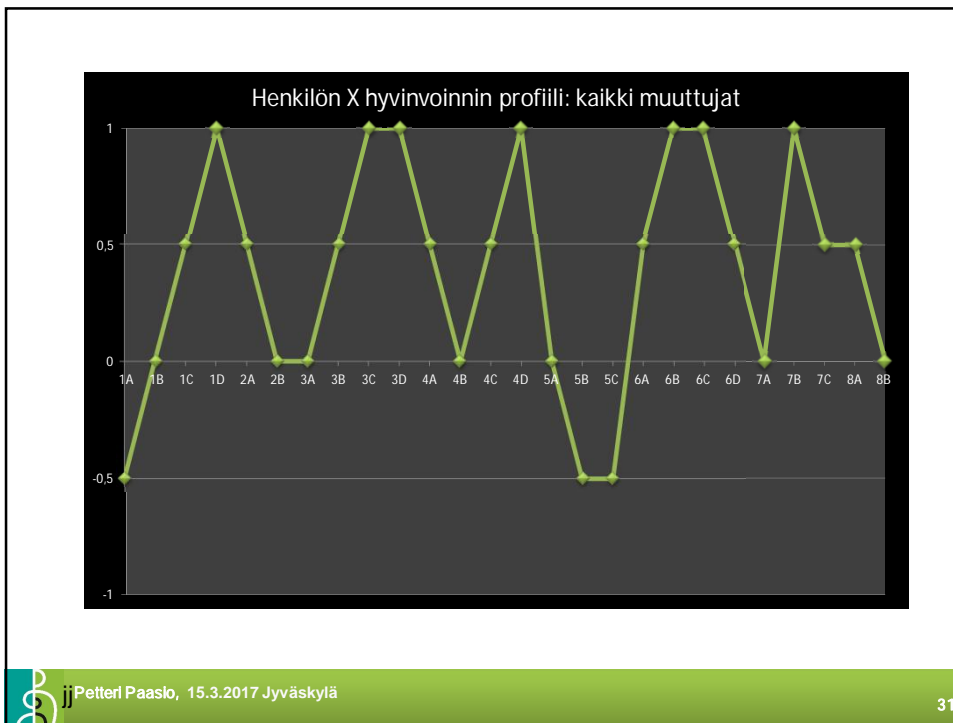
On suuri riski sille, että jos asiakas on työtön, päihdeongelmainen tai kärsii vakavista mielenterveyden ongelmista, ihminen nähdään vain näiden ongelmien kautta.

Seuraavassa kuvitteellinen esimerkki henkilöstä, joka onneton on sekä työtön ja hänellä on sekä päide- että mielenterveysongelmia

Kuinka hänen tilanteensa saataisi näyttäytyä kun hän on täyttänyt

Oman elämäntilanteeni hyvinvointimittarin

Kiitos!

petteri.paasio@hus.fi

